

Wálófélben (?)

Beszélgetés Párkányi Tiborral, az Operaház Zenekara művészeti tanácsának elnökével, Pröhle Henrikkal a közalkalmazotti tanács elnökével és Lénárt Andorral a zenekar igazgatójával.

– Jóllehet többféle elképzelés él párhuzamosan az Operaház és Erkel Színház jövőjével, pontosabban közös vagy nem közös jövőjével kapcsolatban, modellezzük azt a még mindig létező verziót, hogy a két intézményt esetleg szétválasztják. Milyen érvek szólhatnak (szólhatnak-e egyáltalán érvek) a szétválasztás mellett, ami ellen a többség oly határozottan tiltakozik?

L. A.: – Akik ezt a tervet beadták, azok a szétválasztás mellett voltak, illetve vannak. Azt, hogy miért kell valamit szétválasztani, ami – ha hibákkal is elég jól prosperált eddig, ezt elsősorban a közönség szempontjából nem értjük. Legfőbb érvük az, hogy nem elég látogatottak az előadások. Arról nem beszél senki, hogy a jobb években (a hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején) mennyire volt tele a nézőtér, pedig még most is ezekben a rosszabb időkben a látogatottság 55–60% körül van. És most is csak azért van kevesebb néző, amiért mindenütt kevesebb ember van, mivel mindenkinek kevesebb a pénz, és elsősorban húsrá meg kenyérre költenek, a kultúrára kevesebb jut.

Lénárt Andor

Ennyit a nézők számának visszaeséséről. Mindezzel együtt ez a nem túl nagy minden esti nézőszám is többet jelent, mint bármelyik más magyar színházban. Az Erkel Színházban 55–60% minimum 1200 embert feltételez. Nincs 1200 nézőt befogadó másik színház. Tudtommal legnagyobb a Vígszínház és az Operettszínház, de azok sem ekkorák.

Szerintünk tehát ez nem nagyon indokolja a szétválasztást. Elsősorban a közönség, de a kultúra is bizonyosan károsodna, mert mindenki elmondta – szép szavakkal –, hogy ez az egész (nemcsak a „ház”, hanem a benne lévő emberek fejében, kezében, torkában lévő művészet is) egy nemzeti érték; ellentétben azzal, amit Török András helyettes államtitkár mondott bent az Operában. Ha szét szedik a két színházat és egyet hoznak létre helyette – amiről egyáltalán nem tudom, hogy prosperálna-e – semmiképpen sem kerülne kevesebbe, pedig ezzel magyarázzák az egész tervet. Ez félremagyarázás, mert a mi operánkban ha csak egy opera lenne, szükség lenne egy 150 tagú zenekarra, 100–120 tagú kórusra, legalább ugyanakkora balettkarra, mint amekkora van, 70–80–90 magánénekesre, valamint a kiszolgáló személyzetre.

Most létrejönne az új konglomerátum, ott például 160 zenekari muzsikuskulnallene lennie abhoz, hogy a három feladatot ellássák. S hogy csak a zenekarnál maradjunk, ez máris 340 muzsikust feltételezne a két színházban. Jelenleg a két színházban és az Operettszínházban összesen 290 muzsikus játszik. Kevesebbe tehát már nem kerülhet, mert ez csak zenekari muzsikusból hússzal többet jelent, és akkor még nem szóltunk a kórusról és a balettkarról. Arról nem is szólva, hogy – amiről állandóan beszélnek – a minőségjavítás sem következne be. A szétválasztás esetén az Operában (az Ybl-palotában) a társulat ve-

zetősége biztos, hogy a legjobb embereket fogja megtartani. Akkor ki marad a másikban? Erre ugyanúgy kíváncsian vártuk a választ, mint a gazdasági számításokra, és ugyanúgy nem volt válasz. Úgyhogy eléggé elhamarkodott lenne ez a döntés.

P. T.: – Az Erkel Zenekart például fell kellene tölteni, mert nem tudnánk előadni azokat az operákat, amelyeket ott akarnak előadni. Ilyen például az Aida. Nem értem, hogy milyen alapon kerülne oda mondjuk a díszletek, kik énekelnének benne amikor a befutott sztárelekeseket nyilvánvalóan az Opera szerződteti majd. Ők vajon mennyiért mennének oda énekelni, ki tudná azt kifizetni? Ebből következik az, hogy megítélésem szerint aki az Erkel Színház Zenekarába kerülne, az egy év múlva munkanélküli lenne, mert ezt így fenntartani nem lehet, nincs a háta mögött semmi. Azért is gondolom így, mert Magyarországon kevés az olyan egyéniségű rendező és karmester, aki ezt össze tudná tartani, aki egy olyan légkört, vagy egy olyan művész színvonalat tudna teremteni, hogy odamenne a közönség.

Én úgy érzem egyébként, hogy a mi Operánkban is ez a probléma. Gardelli mégiscsak 80 éves és az olasz operák az olasz karmesterek irányításával stílust határoztak meg az ő működésének mintegy 30 éve alatt. Ez megítélésem szerint „nyerő” volt Európában. Én a magam részéről négy éve rágom az operavezetés fülét, hogy kellene keresnünk hasonló egyéniségű olasz karmestert. És ez nemcsak pénz kérdése. A budapesti operának, de még inkább a Filharmóniai Társaság Zenekarának van olyan híre, hogy ide olcsóbban is eljönnek. Például most itt van Marcello Viotti, akit a Rádióban is ugyanúgy ismernek, mint Európában bárhol: ő a Staatsoper-ben és a Metropolitanban is az olasz operákat dirigálja. És ha ő ide eljön jótékonyá-

gi koncertet ingyen dirigálni, meg lehetne őt olcsóbban kapni és egy színvonalat lehetne tartani. Ez teljesen hiányzik az Erkel színházzal kapcsolatos elgondolásokból, ebből az újonnan kitalált verzióból, és azt gondolom, – úgy, ahogy van – egy nagyon rossz ötlet.

Párkányi Tibor

A másik dolog, ami felmerült bennem, hogy 1993-ban volt az, amikor a zenekar megpróbált valami fizetésemelést kikényszeríteni az akkori Minisztériumból, úgy láttam akkor is, és még most is, hogy nagyon sok jószándékú ember van a vezetésben. Az akkori vezetők hoztak egy döntést: a három zenekar, a Rádiózenekar, az Állami Hangversenyzenekar és az Operazenekar próbálja a fizetéseket egy színvonalon tartani. Közben jött egy választás és a Rádió élére Szirányi János került, aki ízig-vérig zenész. A Rádiózenekar fizetése megugrott ám az addigi probléma, nevezetesen hogy a Fesztiválzenekarnak volt egy elszívó hatása, majd az Állami Hangversenyzenekarnak, számunkra teljesen megszűnt, mert most viszont már az a gond, hogy lesz-e muzsikuskoknak állása, vagy nem, ha igen hol. Kit tartanak itt, ki kerül oda. Más tehát a probléma.

Én nem értem továbbra sem a dolgot. Miért van, hogy egy új választás után (ez a rendszerváltás óta már a második hivatalos kormány) a két koalíciós partner közötti „fenti” vita úgy cseng itt „lent”, hogy minden felborult. Ha ott olyan döntéseket tudnának hozni, hogy a nemzeti értékeket egy bizonyos összeggel állandóan támogatni kell és ehhez nem lehetne hozzájárulni, akkor itt rendben minden. Akkor „csak” arról lenne

szó, hogy megfelelő karmestert, énekeseket kell keresnünk és megfelelően kell dolgoznunk. Ez az egyik. A másik: ha megadták a lehetőséget ennek az új kormánynak, hogy valamit csináljon az ő elgondolása szerint, akkor most, amikor Ütő Endre után egy új igazgatónk van akkor ez a Minisztériumban létrejött kuratórium, amelyik úgy döntött, hogy Vámos László az egyetlen, akiben gondolkodni lehet és megkaphatja az igazgatást az Operaházban, miért nem ad neki lehetőséget: próbáljon meg néhány év alatt valamit csinálni?

– *Mindenesetre furcsa, hogy az Operából is hallatszanak az elválasztást helyeslő hangok. Akik tehát ezt szét akarják dobni, megkapják a maguk megerősítését.*

P.H.: – Valóban, megkaptuk magas helyen, amikor tiltakoztunk az „ötök” javaslata ellen, hogy ezek közül három az Opera vezetésének tagja. Kettő a vezetéshez tartozik és a harmadik is befolyásos ember az Operában, tehát hogy ez az egész ötlet belülről jött. Sajnos ez igaz. Csak meg kellene nézni ezeknek az embereknek az ambícióit, indítórugóit és az időzítést. Miért akkor, és milyen hátsó gondolattal adták be ezt a javaslatot. Akkor még nem dőlt el, hogy Vámos László vállalja-e az Operaház igazgatását. Ő maga azt nyilatkozta, csak úgy vállalja el, ha öt évig az Erkel Színház leválasztásáról nem is beszélünk. (Nekünk kellett rábeszélünk, hogy mindenképpen vállalja.)

A bizonytalan helyzetben lehetett arra játszani, hogy Erkel Színház nélkül is el lehet vállalni. Voltak akik nyugodt lélekkel elvállalták volna egyedül a Sugár úti palota vezetését, és nekik tökéletesen mindegy lett volna, hogy kik kerülnek az új konglomerátumba. Ők ezt kitalálták és koncként odadozták volna azokat az embereket, akik – akár művészi szempontból, akár szimpátia alapján – számukra feleslegesek lettek volna. Művészi szempontokról itt tehát teljesen értelmetlen dolog beszélni, hiszen ott garantáltan csak másodrangú társulat jöhetett volna létre. Igaz, a legfrissebb hírek szerint erre már mások is rájöttek és vannak olyanok, akik most azt mondják, hogy ők ezt nem is gondolták komolyan.

– *A zenekar részéről teljesen indokolt a szakmai felháborodás, hiszen két, a helyét önállóan is megálló, jó zenekarról van szó. Az énekesekkel más a helyzet. Az igazán jók elmennek, itt meg sem tudnák*

fizetni őket. Állandóak a lemondások, hangi indiszpozíciók; szinte kínálja magát az alkalom, hogy a jelenlegi gárdából inkább csak egy színházat lehetne biztonságosan ellátni.

L.A.: – Igen. Sehoh a világon nem talál olyat, hogy egy operát saját erőből működtetnek. Mindenütt ott vannak a vendégénekesek. A zenekar stabil, saját nemzetbeli, többé-kevésbé állandó. Sehoh nincs az, hogy az adott ország énekesei, az adott társulat állandó tagjai énekelnek a teljes repertoárt. Sokkal több vendégnek kellene itt lennie, úgy karmestereknek, mint énekeseknek; még hozzá komoly, nagy művészeknek, aki nemcsak azért jönnek ide, hogy gázsit kapjanak, és a közönség meghallgassa őket, hanem azért is, hogy az itteni énekesek tudjanak belőle profitálni. Én például Kovács Bélától tanultam a legtöbbet, aki mellett a klarinétszólamban játszottam.

P.H.: – A külföldi karmesterekre ki vagyunk éhezve. Nem akarom alábecsülni a szűk létszámú karmestergárdát, de egyszer egy fiatal karmester arra hivatkozott, hogy a bécsi zenekar (a Bécsi Filharmonikusok) gyenge karmesterrel, hétköznap is nagyszerű előadásokat produkálnak. Azt voltam bátor mondani, hogy havonta egyszer csak eldirigálja őket Claudio Abbado, vagy annak idején Herbert von Karajan. És sorolhatnám a világsztárokat, akik közül ha csak két hónaponta megjelenik egy-egy a zenekar élén, akkor az több hónapra való tartalékot és művészi energiát jelent.

– *Az adott helyzethez visszatérve: hogyan működik a jelenlegi két zenekar? Teljesen külön: tehát aki az Erkelben van az csak ott játszik, vagy vannak „átfedések”?*

P.H.: – Hivatalosan van két zenekar és két repertoár – ez azonban csak részben igaz. Egyrészt mert az idősebb kollégák – köztük jómagam is – annak idején második fuvolásként megtanultam az akkori Operaház repertoárját, aztán az Erkelben lettem első fuvolás. A mai napig vannak olyan darabok az – időközbeni cserék miatt – amelyek most az Operában mennek, de korábban az Erkelben játszottuk, és semmi problémát nem jelent, hogy időnként átmegyünk. Ugyanígy a vonósoknál vannak bizonyos szólások, ahol létszámkülönbségek vannak. Ezt csúnya szóval úgy hívják, hogy létszámkiegyenlítés.

Arról van tehát szó, hogy két együttes funkcionál, de nem szabad mereven két különálló zenekarról be-

szélni. Akkor ugyanis, amikor a Filharmóniai Társaság Zenekara játszik, filmzene- és lemezfelvétel, vagy külföldi utazás van, minden esetben mindkét zenekarból válogatjuk a résztvevőket.

– *Fbben a konstrukcióban milyen technikával lehetne meghatározni, hogy az összesen 226 muzsikusból melyik 150 maradjon és melyik 76 menjen az Operából? Gondolom, valamivel körültekintőbb eljárással, mint ahogy a kiadási tételleket húzzák ki a költségvetésből?*

L.A.: – Jó alaposan meg kellene rágni, hogy melyik szólamból mennyi szükséges, és kik?

– *Ez mennyi időre vetné vissza a produkciót? Hiszen maradna egy vegyes zenekar.*

L.A.: – Ami a zenekart illeti: az operában maradók egy-két év alatt megtanulnák az eddig nem játszott darabokat és itt ennyi lenne – részünkről – az átmenet. A másik konglomerátumban ehhez legalább 5–6 év kell majd. Ha évente bemutatnak 5–6 darabot, a zenészeknek reggeltől estig tanulniuk kell, jó esetben meg is tanulják a műveket amelyekből sikeres darabok lesznek; egy repertoár azonban legalább 25–30 darabot feltételez. Ehhez 5–6 év kell.

– *Hogy lehetne egy vegyes repertoárú konglomerátum zenekarát művészileg kézben tartani? Az operisták, a rockosok, vagy az operettesek megítélése döntene például egy próbajátékon? Ha az Erkel színház zenekarában próbajátékokat hirdetnének, mit lehet feladatuk adni?*

P.T.: – Erre mi nem tudunk válaszolni.

– *Mi történe adott esetben a Filharmóniai Társaság Zenekarával, ami az ország legrégebbi szimfonikus zenekara?*

P.T.: – Akkor a helyzetünk erősen tovább romlana. Egyfelől pillanatnyilag úgy állunk, hogy én nagyon örülök: volt bátorságunk bejelenteni, hogy a csőd szélén állunk. Pont Bartókra emlékeztünk és érezhetően megmozdult a vezetés; pártállástól függetlenül mellénk álltak. Az ötmillió akkor megérkezett és januárig a zenekar pénzénél van.

Ahhoz azonban, hogy a jövőt tervezni lehessen, egy szezon pénzének eleve benne kell lennie a kasszában. Ha valaki a Filharmóniai Társaság Zenekarának koncertjére eljön, láthatja, hogy az Operaház tömve van. Annyian vannak a koncerteken, hogy állnak.

Amikor az előző vezetés belátta, hogy csak akkor lehet valamit csinál-

ni, ha pénz van zsebünkben, a szerencsejáték Rt. adott nekünk pénzt: hívjunk meg külföldi menő, sztár karmestereket és szólistákat, az be fogja hozni a közönséget. Ez így is van csak ott is változás történt és egy tollvonalással áthúzták azt, ami volt. Ez a másik, amit megint nem értek, hogy megy az, hogy valaki adott pozícióban aláír egy szerződést, jön egy másik és azt mondja, nem érvényes. Pillanatnyilag van egy bizonyos állami támogatásunk, Szabó Zoltán államtitkár úrtól ígéretünk van a következő félévre egy bizonyos összegre, és úgy tudjuk, a döntés megszületett, csak a pénz még nem érkezett meg. Reménykedünk.

Eddig tehát úgy volt, hogy a 226 zenészből a legjobbakat kiválasztottuk és 130-an lehetünk, akik kifejezetten a Filharmóniai Társaság tagjai vagyunk. Ha létrejön a szétválasztás, a zenekar továbbra is működni fog, csak nem lesz lehetőség a legjobbak kiválasztására, nem lesz lehetőség szezon közben turnézni. Most a két zenekarral ezt meg lehetett oldani.

Pröhle Henrik

P.H.: – Annál is inkább, mert az esetek többségében az Opera vezetősége jóindulattal tekint ezekre a dolgokra és a műsort úgy állítja össze, hogy esetleg több Mozart és kevesebb Wagner megy abban az időszakban, amikor a zenekar utazik.

– *És mi lesz a hangszerekkel?*

L.A.: – Ez volt az első kérdésem, hogy milyen hangszereken játszanak az új társulat tagjai, milyen próbateremben próbálnak majd, milyen díszletet, jelmezt használnak. A válasz az volt, hogy az csak úgy jöhet létre, ha 4–5 évig szoros együttműködés van a két színház között, vagyis minden marad a régi, csak a vezetés lesz más, és akik ott dolgoznak, azok nem lesznek közalkalmazottak.

Az eltűnt, elhasználódott hangszerek – miután azok az Opera tulajdonát képezik – az Opera tárcáját terhelik majd. Az évi hangszer-költségvetésünk 2 millió forint, egy árverésen egy Tourte-vonó 150 ezer márkáért kelt el. Egyszer, kb. 5–6 éve egy svájci bank által keltett reménysugár arra ösztökélt minket, hogy felmérést készítsünk a szükséges hangszerpark megteremtésének költségeiről. Ez akkor 180 millió forint volt.

P.H.: – Az alapgond tehát az, hogy a kormány akar ugyan egy nemzeti intézményt, az Operát fenn akarja tartani, de erősen redukálva. És nem gondol arra, hogy évente így vagy 300 ezer embert foszt meg alapvető zenei élményektől: az iskolásokat, a nyugdíjasokat, akik telt házak mellett nézik meg az Operaház repertoárját az Erkel Színházban, és egy ilyen elit színházat képzelt el teljesen elfeledkezve arról a közönségről, akik a színvonalat is igénylik, de a mai árak mellett nem fogják tudni, (és lehetőség sem lesz) az Operába megnézni ezeket a darabokat.

L.A.: – Arról nem is szólva, hogy ennek az újnak a létrehozása sokkal többbe kerül, mint amennyit spórolni lehet rajta.

P.H.: – A 168 óra egyik riportere egy magát megnevezni nem kívánó tisztviselőtől valahol a Minisztériumban azt hallotta, hogy valójában arról van szó, ez az egész majd öt év alatt agyis elkopik és akkor a Minisztérium mossa kezeit, és nem kell foglalkoznia már az Operaház épületén kívül más intézménnyel. Létre lehet hozni, de életképtelen lesz.

Értesüléseink szerint a rockszínház fizetésektől vált, fizetéseket nem tud adni, januártól nincs helye, az Operettszínház nézőgondokkal küzd.

Ha ma „A víg özvegyel” az Operettszínház nem tudja megtölteni, akkor melyik lesz az a darab, amivel az Erkel színház majd megtölti, mert a „Csárdáskirálynőt” már évtizedek óta játsszák, azzal hirtelen nem telik meg az Erkel Színház.

Az elképzelés életképtelen. Most, már csak az a kérdés, hogy lesz-e valakinek bátorsága mindezt be is ismerni, vagy mindenki úgy tesz majd, mintha soha semmi köze nem lett volna a problémához. Esetleg megpróbálják mégis „világra segíteni” és aztán aggódva lesni a fejlődési rendelkezéseket – mások kontójára.

Tóth Anna

ZENEKAR 15